

Mektup

HACETTEPE PSİKİYATRİ BÖLÜMÜNÜN BİLİMSEL ARAŞTIRMA GELENEĞİ

Sayın Yayın Yönetmeni,

Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Psikiyatri Bölümünün 50. Kuruluş yılı nedeniyle 26 Mayıs 2017 tarihinde Ankara'da gerçekleştirilen toplantıdaki sunumumu bir yazı olarak hazırlayarak, toplantıya katılamamış olanlar ve gelecek kuşaklara aktarmayı amaçladım.

Hacettepe Psikiyatri Bölümünde araştırma geleneğine katkısı olan ilk kuşak öğretim üyeleri

Hacettepe Psikiyatri'de araştırma geleneğinin oluşmasını irdeleyen, bu geleneğe yapı taşlarını oluşturan öğretim üyelerinin hemen hepsinin Anglo-Sakson değerleri taşımalarının önemli olduğunu vurgulamak isterim. 1950'li ve 60'lı yıllarda Prof. Dr. Doğan Karan (1922-2004; 1954 Doç., 1963 Prof.; 1975-78 Hacettepe Üniversitesi Rektörü) New York üniversitesinde, Prof. Dr. Leyla Zileli (1925-2008; 1970 Doç., 1974 Prof.) Kansas üniversitesinde, Prof. Dr. Orhan Öztürk (1926; 1964 Doç., 1969 Prof.) Tennessee üniversitesi ve Austen Riggs Center'da, Prof. Dr. Atalay Yörükoğlu (1928-2004; 1969 Doç., 1975 Prof.) Pittsburg, Michigan ve Miami üniversitelerinde, Prof. Dr. Ahsen Orhon (1930-; 1969 Doç., 1975 Prof.) New York Upstate üniversitesi ve Meninger klinikte eğitim almışlardır. Prof. Dr. Yusuf Savaşır (1932-2008; 1969 Doç., 1975 Prof.) ABD'de eğitim almamış olmasına karşın yoğun literatür okuma ve araştırma ilgisi Anglo-Sakson geleneği sürdürmüştür. Bu geleneğin en önemli özelliğinin demokratik oluşu ve soru sorma/ tartışma özgürlüğünü sağlayabilmesi olduğu kanısındayım. Ayrıca hemen hepsi dinamik/analitik psikiyatri eğitiminden gelen öğretim üyeleri bize, analizin çıkış noktası olan "soru sor, dinle, çözümlenmeye katkı sağla" yaklaşımını öğretirken aynı zamanda araştırmacı kimliklerin de gelişmesini tetikliyorlardı.

Bölümünde araştırma geleneğinin oluşmasında iki isimden daha söz etmem gerekiyor: Bunlardan ilki, Prof. Dr. Orhan Öztürk'ün 1964 ders yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Psikoloji bölümünde verdiği dersler sırasında tanışmış olduğu Işık Ataman'dır (1940 – 2000). Onun Fullbright bursuyla gittiği Amerika Birleşik Devletleri, Illinois Üniversitesinde Yüksek Lisans ve Klinik Psikoloji doktorası sonrası Türkiye'ye dönüşünde, Hacettepe Psikiyatri bölümüne öğretim görevlisi kadrosu ile alınması bir devrim niteliğindedir. Doktora eğitiminin verdiği araştırma yöntemleri, protokol oluşturma, istatistik bilgisi becerileri Işık Hanım'ın hemen her uzmanlık tezi ya da diğer araştırmalardaki katkılarına paha biçilemez. Yusuf Savaşır ile evlenmiş ve Şavaşır soyadını almıştır. İkinci kişi ise Harvard Üniversitesinde eğitim almış olan Prof. Dr. Nusret Fişek'tir (1914-1990; 1955 Bakteriyojoloji Doç., 1966 Halk Sağlığı Prof.). Prof. Dr. Orhan Öztürk'le Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ve Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsündeki yakın mesai arkadaşlıkları ve ortak dünya/bilim görüşleri ve işbirlikleriyle, Hacettepe Psikiyatri bölümünün yıllara damgasını vuran DSÖ ile bağlantılı çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Kaybetmiş olduklarımızı rahmet ve minnetle anarken, hala aktif olarak hekimlik ve eğitimcilik rollerini sürdüren hocalarımıza sağlıklı uzun, üretken yıllar diliyorum.

Hacettepe Psikiyatri Bölümünün kuruluşundan bu güne üç dönemi

Bölümün kurulduğu 1964 yılından bu yana, 1980-1995 ve 1996-2017 arasını değerlendirdiğim zaman dilimlerinden, ilk 15 yıl (1964-1979) bilgiye ulaşım, iş birliği ya da teknik olanaklarının oldukça kısıtlı olduğu ancak "akademik huzur"un en yüksek düzeyde olduğu dönem. Öğretim üyeleri aynı odayı paylaşıyor, 1967 de kliğinin açılmasına kadar asistanlar sadece poliklinikte eğitim alıyorlar. Asistan ve öğretim üyeleri her an birbirlerini görebiliyor, danışabiliyorlar. Asistanlar stajyer derslerinde görev almak için teşvik ediliyor. Klinik açılmadan önce daha çok tutum araştırmalarının, sonra ise klinik/ vaka çalışmalarının, psikolojik test uyarlamalarının (MMPI) ve testlerin geçerlik güvenilirlik çalışmalarının öne

çıkıldığını görüyoruz. İlk 15 yılın devrim niteliğinde bir özelliği Hacettepe Üniversitesinde istatistiğe verilen önem. 1968 yılında Bilgi İşlem Merkezi kuruluyor ve bütün araştırmaların verileri burada analiz ediliyordu.

1980-1995 arasındaki ikinci 15 yıllık dönem, 1980 askeri darbesi nedeniyle savrulmaların yaşandığı, büyük şehirlerde öğretim üyesi istihdamının ortadan kaldırıldığı, bu nedenle yeni doçent ve uzman olanlara kadro verilmediği, belirsizliklerin yaşandığı “akademinin” büyük yaralar aldığı yıllar! 1981’de yürürlüğe koyulan Zorunlu Hizmet uygulaması bir yönüyle daha yaygın ve adil bir tıp hizmeti sunulmasını sağlayarak olumlu olmuşken diğer yönüyle nitelikli uzmanları akademik yaşamdan uzaklaştırmakla sonuçlanmıştır. Bunun yanında, bu dönem Fen Lisesi mezunu parlak gençlerin psikiyatri asistanlığını seçmeleri, 1980 yılında DSM-3’ün uygulamaya girmesi, 1987’de TUS ile asistanların niteliğinin artması olumlu gelişmeler olmuştur. 1983 yılında Nörolojik Bilimler ve Psikiyatri Enstitüsünün kurulmuş olması ise 1980-1995 yıllarında araştırma geleneğinin oluşmasına damga vuran bir etkidir. 1996’dan günümüze kadar olan son dönem ise, bilgiye ulaşımın, ulusal/uluslararası toplantılara katılımın ve işbirliklerinin ve teknoloji kullanımının ivme kazandığı ve araştırma nitelik ve niceliğinin yükseldiği yıllardır. Bu yıllarda epidemiyolojik alan çalışmaları ve biyolojik araştırmaların eklendiği görülmektedir.

Türk Psikiyatri Dergisinin bu dönemde yayın hayatına başlamasının da araştırma geleneğine önemli katkısı olmuştur. Gelen yazıların değerlendirme sürecine genç akademisyenlerin katılımı ile onların araştırma ilgi ve bilgisi tetiklenirken, hakem ya da ödül jürilerinde yer alan kıdemli öğretim üyelerinin de araştırma bakış açılarını olgunlaştırmıştır.

Bilimsel araştırmanın 5 N, 1 K’sı:

Hacettepe Psikiyatri bölümünde aldığım eğitim, daha sonraki meslek yaşamımda araştırmanın 5N /1K ilkelerinin içselleştirmemi sağlamıştır. Bunlar: “Ne, neden, ne zaman, nerede, nasıl ve kiminle”dir. Araştırma nedir? Yanıt: Araştırma bir soru sorma ve sorunun yanıtını arama sürecidir. Araştırma neden yapılır? Yanıt: Merak, bilme, öğrenme isteği nedeniyle yapılır. Merak, çocukluktan başlar, rol modeli ile gelişir ve uygun bir iklimde olgunlaşır. Soru sorma ve tartışmayı özendirme ortamında, iş disiplini ve mükemmellik gibi araştırmanın temel değerlerinin varlığı önemlidir. Araştırma ne zaman yapılır? Yanıt: Yaşam boyu. Akademik yükselme için değil! Araştırma nerede yapılır? Yanıt: Kurumda (klinikte, laboratuvarında), muayenehanede, alanda. Araştırma nasıl yapılır? Yanıt: İngilizce FINER sözcüğünün baş harfleri ile; Yapılması mümkün (Feasible), ilginç (Interesting), yeni (Novel), etik (Ethical) ve amaca uygun (Relevant) olmalıdır. Araştırma kim/lerle yapılır? Yanıt: Karşılıklı güven duyulan, çalışma temposu uyan, ekip çalışmasına yatkın kişi/lerle.

Hacettepe Psikiyatri bölümünde, bir soru sorma ve bu soruya ön-cevap (hipotez) oluşturmayı, bu konuda daha önce yapılanlardan farklı bir şey yapmayı (özgünlük), usta/ustaların seçimini, yöntemin oluşturulmasını, bulguların tartışılmasını öğrendim. Sonuçların yazılması yani “author” olma konusunda şimdi olduğu gibi özel bir eğitim yoktu. Bu konu araştırmayı yapan kişinin ve denetmeninin özel çabalarına bağlı idi. Tez yazmayı hemen her asistan öğrenirdi. Ancak makale yazmayı öğrenmek, “Bulgularımı bilim dünyasına sunmalıyım!” bilincini geliştirmeyi gerektiriyordu.

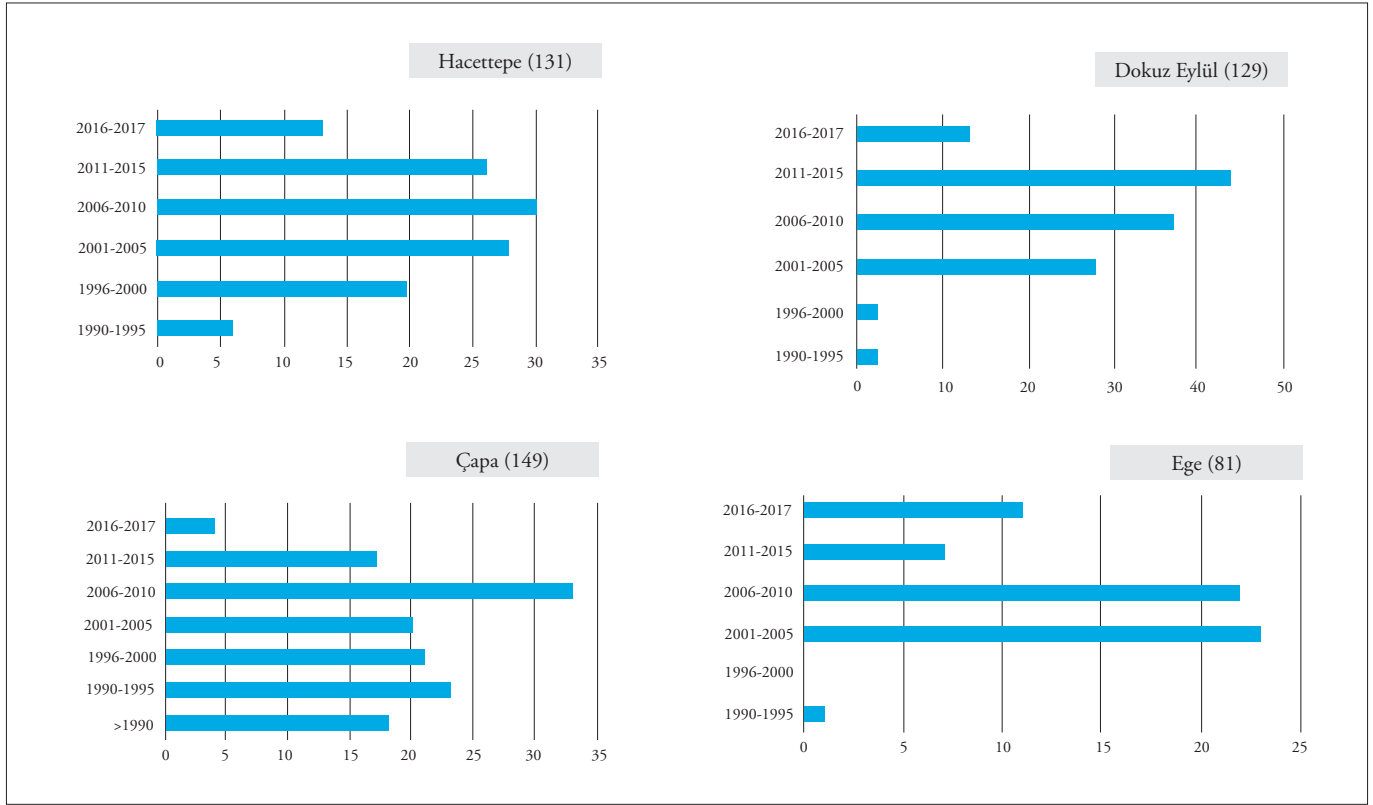
Hacettepe Üniversitesinde en az 7-8 uluslararası psikiyatri dergisinin okuyucuya düzenli sunulduğu mükemmel bir kütüphanenin varlığı, ilginç ve özgün bir konu bulmak için en önemli kaynak idi. Ayrıca yemekhane sadece yemek yenen değildi. Orada bilimsel paylaşımlar yapılabilir, farklı bölümlerden öğretim üyeleriyle buluşup işbirlikleri sağlanabilirdi.

Hacettepe Psikiyatri bölümünde, bir kayıt sistemi oluşturmanın (yatan hastaların dosyalarının titizlikle tutulması ve arşivlenmesi, poliklinikte lityum kullanan hastaların izlenmesinde bir sistemin ve arşivin bulunması birçok uzmanlık tezi için kaynak oluşturmuştur) ve bir konuya odaklanmanın (bir grup asistana ardı sıra benzer konunun devamı olan tezlerin verilmiş olması) önemini öğrendim. Asistanlık ve erken uzmanlık dönemimizin tek ve en önemli bilimsel ortamı olan Ulusal Kongreler öncesi bölümde yapılan tartışmalar nedeniyle “araştırma toplantıları”nın değerini kavradım. Bu toplantılarda kongrede sunulacak bildiriler, yöntem, içerik, bulgular açısından olduğu kadar etik değerler, yazar olma haklarına varıncaya kadar incelenir, yeterli bulunmayanlar ertesi yıla ertelenirdi.

Bazı verilerle Hacettepe Psikiyatri bölümünde araştırmalar

1964-1982 yılları arasında Hacettepe Psikiyatri bölümünde asistanlık yapmış olan 50 asistanın 24’ünün (%48) daha sonraki yaşamlarında yurt içi (Mehmet Ünal, Sunar Birsöz, Zeliha Özelçi Tunca, Ahmet Göğüş, Cengiz Güleç, Ece Hoşrik Orhon, Bahar Kansu Gökler, Hüray Şirin Fidaner, Mehmet Hancıoğlu, Nevzat Yüksel, Meral Berkem, Bülent Coşkun, Ahmet Arzık, Belma Ağaoğlu, Füsün Çuhadaroğlu, Can Cimilli, Ayşen Coşkun, Orhan Doğan, Vedat Şar) ve yurtdışı (Ülkü Gürışık, Atilla Turgay, Zerrin Yaşar Atakan, Sağman Kayatekin, Emel Kayatekin) bir üniversitede öğretim üyesi olmaları, bölümün eğitici ve araştırmacı yetiştirme geleneğinin kanıtıdır. 1982’den sonra üç yıl yeni asistan alınmamış, 1985 yılında giren asistanlar Bedirhan Üstün, Ferhan Dereboy, Berna Uluğ ve Aylin Uluşahin, hepsi öğretim üyesi olmuştur. 1982 sonrası da araştırmaya değer bir konudur.

Web of Science, veri tabanında 1975-2017 yılları arasını kapsayan ve “kurum ismi” ve “psikiyatri” anahtar

ŞEKİL 1. Dört farklı kurumun 5 yıllık dilimlerdeki Web of Science veri tabanı araştırma makalesi sayıları.

sözcükleri kullanılarak taranmış olan araştırma makalelerinde (article), Hacettepe Psikiyatri bölümünün 131 makalesi bulunmuştur. Beş yıllık aralara göre dökümü yapıldığında, araştırmaların tutarlı bir biçimde artarak devam ettiği görülmüştür. Karşılaştırma amacı ile İstanbul ve İzmir’de diğer Üniversitelerin Psikiyatri bölümlerinin dökümünde, Hacettepe’ye en yakın sayı ve profildeki bölümün Dokuz Eylül Psikiyatri bölümü olması, benim için ayrıca bir gurur kaynağı olmuştur (Grafik 1). 1975 öncesini de kapsayan PubMed veri tabanlı araştırmada, 1959-1978 arasında Prof. Dr. Orhan Öztürk’ün 8, 1965-1976, Atalay Yörükoğlu’nun 5, 1962-1975 Ahsen Orhon’un 3 yayını bulunmuştur. Orhan Öztürk’ün ilk yayınının biyolojik psikiyatri konusunda olması benim için heyecan verici olmuştur (Öztürk OM, Battle AO, Aivazian GH. On the epinephrine; mecholyll test. Dis Nerv Syst. 1959 Jun;20(6):250-3).

Sonuç

1972-1976 tarihleri arasındaki Hacettepe psikiyatri bölümünde asistanlığım, 1976-1982 arasında öğretim görevliliğim ve 1982 de doçent olduktan hemen sonra İzmir’e göçmeme kadar olan on yıl beni yaşam boyu “Hacettepeli” yaptı. Hacettepe Psikiyatri Bölümünde özümsemiş olduğum değerler, meslek yaşamımda bana ışık oldu. Hacettepe Psikiyatri Bölümü üyelerinin bilimsel ya da sosyal ortamlardaki buluşmaları onları mutlu eder, yeniler ve yaratıcılıklarını artırır. Bu da meslek kimliği, aidiyeti ve araştırma geleneğini kuşaktan kuşağa aktarır. Bugünkü 50. Kuruluş yılı toplantısının da benzer bir etkisi olacaktır.

Prof. Dr. Zeliha Tunca,
e-posta: zeliha.tunca@deu.edu.tr

doi:10.5080/u22911